

10 maart 2018 Plantage Filmfestival

Rudolf van den Berg

Inhoud van dit bulletin

- 1 **ACTIVITEIT** Plantage Filmfestival met als gast Rudolf van den Berg
- 2 **Gesprek** met Rudolf van den Berg
- 3 **Mededelingen** van het bestuur
- 4 **ACTIVITEIT** Uitreiking Plantage Poëzieprijs
ACTIVITEIT SOOP-lezing: Rembrandt Sutorius
ACTIVITEIT SOOP-lezing: Geschiedenis van de Plantage
ACTIVITEIT Rondleiding Wittenburg
ACTIVITEIT Muziek, sopraan Elisa Roep
PLANTAGEGEDICHT van Menno Wigman
- 5 **25 jaar 'Shononderwijs'** op de Boekmanschool
- 6 **OOK IN DE BUURT** Namenmonument
OBSERVATIES UIT DE BUURT door Joke van der Wey

Desmet, Plantage Middenlaan 4

Aanvang 12:30 uur, zaal open 12:00 uur

Toegang € 10, gratis voor Vrienden van de Plantage

Dit jaar, op het vijftiende Plantage Filmfestival, staat het werk van cineast Rudolf van den Berg centraal. Hij maakte een tiental speelfilms, veelal naar boeken (*De Avonden*, *Tirza*) en vele documentaires. Bij die laatste categorie was zijn zoektocht naar een Joodse identiteit een drijfveer. Zie het gesprek met Rudolf van den Berg op pagina 2 van dit Bulletin.

Op het Plantage Filmfestival zal een mix te zien zijn van deze twee genres met nadruk op de documentaires. Het programma is nog in voorbereiding. De filmer zal zelf op het Plantage Filmfestival aanwezig zijn.

Houdt u voor het definitieve programma onze website in de gaten: <http://www.vriendenvandeplantage.nl/>

Ook per e-mail ontvangt u bericht met nadere informatie.

cultuurvrienden **vereniging vrienden van de plantage**

Redactie Willem Campschreur, Liesbeth de Ruijter, Résalieke Vlieger, Ineke Vlug en Ester Wouthuysen

Uitgave Vereniging Vrienden van de Plantage, Nieuwe Prinsengracht 18-H, 1018 XJ Amsterdam, www.vriendenvandeplantage.nl, info@vriendenvandeplantage.nl
Verschijnt 4x per jaar. **Bestuur** René Mentink (voorzitter/ledenadministratie), Willem Campschreur (secretaris), Joop Hox (penningmeester), Liesbeth de Ruijter, Résalieke Vlieger, Ineke Vlug en Ester Wouthuysen. M.m.v. Marianne Boeije (dtp). **Nieuwe leden** aanmelden via onze website. **Contributie** particulieren €16, huisgenoten €7, instellingen/bedrijven vanaf €35 p.j. Betalingen NL04 INGB 0004 4314 90 t.n.v. Vereniging Vrienden van de Plantage, Amsterdam.

Plantage Filmfestival 2016

In gesprek met **Rudolf van den Berg**

Door Ineke Vlug

Film en realiteit

Filmregisseur Rudolf van den Berg (Rotterdam, 1949) was 16 toen hij in Cinéfol een retrospectief van Ingmar Bergman zag. Vanaf toen wilde hij filmer worden: 'Dat romantische gevoel een artificiële wereld op te roepen, de intensiteit van wat die man maakte.' Maar na het Vossius twijfelde hij of hij 'geniaal genoeg' was voor de Filmacademie en zijn vader zag als degelijk, ouderwets zakenman al helemaal geen toekomst voor hem als filmer. Het werd politicologie aan de Universiteit van Amsterdam.

Documentaire en drama

Achteraf bleek dat een uitstekende basis te zijn voor het filmvak. 'In veel documentaires ontbreekt het aan structuur, maar een goede documentaire is ook drama, en ik wist hoe ik gedachten en materiaal moest ordenen.' Halverwege zijn studie begon het toch weer te kriebelen. Tijdens een vakantie kocht hij in Leningrad zijn eerste camera, een 16 mm Krasnogorsk, veel goedkoper dan in Europa. Terug in Amsterdam maakte hij daarmee zijn eerste filmpjes, waaronder een verslag van de studentenrellen naar aanleiding van de verhoging van het collegegeld in 1972. Documentairemaker

Johan van der Keuken, zag een van Rudolfs filmpjes via een bevriende geluidstechnicus. Op zijn voorspraak kon Rudolf bij de VPRO aan de slag.

Joodse identiteit

Hij maakte een aantal items voor de VPRO, o.a. over Marokkaanse gastarbeiders in 1976. En dan, bij de voorbereidingen van zijn film *Algerijnse Tijden* (1977), merkt hij dat zijn joodszijn een rol speelde. De film moest een tijdsbeeld geven van Algerije, ruim vijftien jaar na de bevrijdingsoorlog. Maar in zijn visumaanvraag kon Rudolf niet invullen dat hij joods was. Die ervaring werd het vertrekpunt van een heel persoonlijke documentaire: *De plaats van de vreemdeling* (1979). Het werd een gedreven speurtocht naar de joodse identiteit: wat betekende het om jood te zijn; waar kwam antisemitisme vandaan? Behalve in Nederland filmde hij ook in Israël. Het was zijn eerste bezoek aan dat land, een overweldigende ervaring. 'Iedereen was joods, elke buschauffeur, dat had iets ontroerends. Net als die ouderwetse Jiddische restaurantjes die zo uit Oost-Europa gepikt en neergezet leken. Ik voelde de dubbelheid: de verbondenheid met de geschiedenis van de joden die uit Europa waren gekomen tegenover de twijfels over de politiek van de joodse staat. Ik zag de 'tijdelijke' bebouwing in bezet gebied en wist dat die niet tijdelijk was.' De film bracht in Nederland veel teweeg. De overkoepelende joodse organisaties vroegen het Ministerie van CRM de film te verbieden en VPRO-eindredacteur Jan Blokker schreef minister Til Gardeniers waarom de film juist belangrijk was. De film werd uitgezonden en heel Nederland wist wie Rudolf van den Berg was.

Italiaans avontuur

Speelfilms maken bleef de ultieme jongensdroom. Als groot bewonderaar van de Italiaanse cinema, nam Van den Berg begin jaren tachtig op de bonnefooi de nachtbus naar Rome. Met een van Huub Bals (de directeur van het Filmfestival in Rotterdam) gekregen telefoonnummer belde hij daar de filmer Marco Ferreri (*La Grande Bouffe*, *La Dernière Femme*), die hem uitnodigde naar Cinecittà te komen. Op de set van zijn nieuwste film stelde Ferreri hem tot zijn verrassing voor als zijn assistente Olandese. Hij werkte er een paar weken tot de film klaar was: 'Na Ferreri dacht ik: ik zie geen reden waarom ik dit niet ook zou kunnen. Die hele operatie op de set, kom maar op. Maar dat viel natuurlijk

vies tegen.' Schrijver Leon de Winter, onder de indruk van Van den Bergs Italiaanse avontuur, benaderde hem met een idee voor de verfilming van zijn roman *La Place de la Bastille*. In *Bastille* (1984) komt de joodse thematiek terug, maar niet in Van den Bergs tweede speelfilm *Zoeken naar Eileen*: 'Ik had toen echt het gevoel dat ik mijn plicht verzuimde.' Er volgden nog acht speelfilms.

Realiteit, een hellend vlak

Van den Berg houdt zich in zijn films liever niet aan de letterlijke werkelijkheid. 'De zintuiglijke werkelijkheid, zoals die zich aan je voordoet, vind ik zelden interessant. Ik wil liever voelbaar maken wat er schuilgaat áchter wat ik zie. Kijken kan iedereen. Film maken is aan jou vertellen hoe ik bijvoorbeeld de kunstenaar Leo Schatz beleef (documentaire *Schatz*, 2008), dat is voor mij de essentie. In *Süskind* (2012) moest ik kiezen tussen de historische werkelijkheid of een meeslepende film. Dat gaat bijna nooit samen. Er is bijna een morele plicht om het echte verhaal te vertellen van hoe die kindjes gered werden. Maar mij gaat het om de vraag: op welke manier hebben we er nu mee te maken? Kijk naar waar het op uitdraait als je met vluchtelingen begint te sjoemelen. En met zo'n vraag begeef je je op een hellend vlak. Zo begon de film eerst aan de Duitse grens, op het moment dat Süskind vanuit Duitsland naar Nederland vlucht en teruggestuurd dreigt te worden. Later is dat eruit geschreven maar het personage Süskind moest enigszins van karakter veranderen vanwege die aanpassing van de realiteit aan het filmdrama. Het maakt me niet uit dat mensen daar aanstoot aan nemen. Letterlijk dat verhaal vertellen, er zijn misschien mensen die dat veel beter kunnen. Bij elke film die ik de laatste tien, vijftien jaar maak lieg ik erop los.'

Een knallende hit

'Ik probeer al jaren een speelfilm over Spinoza van de grond te krijgen. Als je dat letterlijk gaat vastleggen, krijg je een onderwijsdocumentaire. Ik heb liever dat straks 500.000 mensen voor het eerst kennismaken met de fictieve uitbeelding van wie Spinoza was en waar hij voor stond, dan dat er 1.500 intellectuelen komen controleren of het allemaal wel klopt. Dat een grote groep mensen zich realiseert hoe belangrijk die man is geweest.' Of de film er ooit komen gaat, daarover is Van den Berg nog in gevecht met het Filmfonds. 'Ik heb nooit echt een knallende hit gehad. Mijn beste werk is nog niet gemaakt, wel films die de toets der kritiek kunnen doorstaan, maar niet de dingen waar ik echt van droom. Het is zo moeilijk als filmer te maken wat je echt wilt maken. Het is zo duur en daarom hebben zoveel mensen er ook iets over te zeggen. Niet onbegrijpelijk, maar wel kortzichtig. De beste dingen worden gemaakt door dwarsliggers, door eigenwijs te zijn. Mijn vader zei altijd dat filmen een stinkvak was. Hij had wel gelijk.'

Leo Schatz

Mededelingen van het bestuur

De Vereniging kende een vliegende start van het jaar met op 5 januari de volledig volgeboekte en inspirerende rondleiding door de tentoonstelling *Kijk Amsterdam 1700-1800*, verzorgd door de samensteller Bert Gerlagh. (Kijk op onze website voor een verslagje van deze en andere activiteiten). Aandachtspunt bij de rondleidingen is wel dat we erop moeten kunnen vertrouwen dat iedereen, die zich voor een rondleiding aanmeldt, ook daadwerkelijk verschijnt. Lege plekken betekenen immers dat anderen vermijdbaar teleurgesteld moeten worden.

We hopen en verwachten dat dit eerste succes de opmaat is voor een cultureel rijk en verrassend Vriendenjaar. Elders in dit nummer leest u meer over de – in de meeste gevallen – vergevorderde plannen; de kalender is in ieder geval al dermate goed gevuld dat een aantal ideeën naar 2019 doorgeschoven moest worden.

Daarnaast zullen we proberen in dit jaar – naast het bekende en gewaardeerde aanbod – minimaal één nieuwe, op een andere doelgroep gerichte activiteit te ontwikkelen. We denken daarbij vooral aan de jeugd in de Plantage.

De gestage groei die de Vereniging de laatste jaren mocht beleven culmineerde begin dit jaar in het slechten van de magische barrière van 500 leden. Dat is een heuglijk feit, al brengt dit succes ook met zich mee dat we voor een aantal activiteiten wellicht andere en vooral grotere locaties zullen moeten zoeken. Bijzonder positief is natuurlijk dat onze Vereniging steeds steviger in de buurt verankerd raakt.

DONDERDAG 29 MAART

SOOP-lezing: Rembrandt Sutorius

Nieuwe Kerkstraat 124, 16:30 uur

Toegang gratis, ook voor introducés (vol is vol)

Na afloop buurtborrel.

Rembrandt Sutorius is sinds eind 2017 de opvolger van Artisdirecteur Haig Balian. Als verreweg de jongste directeur van Artis, dat met zijn 179 jaar na Londen en Bristol de oudste openbare dierentuin van Europa is, vertelt hij over zijn ervaringen tot nu toe, over zijn toekomstplannen en natuurlijk ook over de vorderingen van de restauratie van het Grote Museum.

DONDERDAG 26 APRIL

SOOP-lezing: geschiedenis en architectuur van de Plantage

Door Paul Verberne en Ester Wouthuysen

Nieuwe Kerkstraat 124, 16:30 uur

Toegang gratis, ook voor introducés (vol is vol)

Na afloop buurtborrel.

Paul Verberne behandelt in grote lijnen de geschiedenis van de Plantage vanaf het ontstaan in 1683 met zijn vele tuinen, uitspanningen en theaters. Ester Wouthuysen staat stil bij de voornaamste bouwstijlen in de Plantage, toen het gebied in de tweede helft van de negentiende eeuw in een woonbuurt veranderde.

DINSDAG 17 APRIL

Rondleiding De Wittenberg

Aanvang: 19:30 uur

Gratis voor leden, aanmelden verplicht via info@vriendenvandeplantage.nl

Op 17 april opent het ingrijpend verbouwde Wittenberg zijn deuren voor de Vereniging Vrienden van de Plantage. Op de bovenverdieping van de fraaie glazen entree zal Ester Wouthuysen de geschiedenis van dit monumentale gebouw belichten. Daarna zal een medewerker van De Wittenberg een rondleiding door het gebouw verzorgen. Daarbij zal zowel de visie achter het nieuwe gebruik ervan als de verbouwing zelf belicht worden. Er is een beperkt aantal zitplaatsen beschikbaar.

Oproep Plantage Poëzieprijs 2018

De tijd is bijna stilgezet, zo luidde de titel van de jubileumuitgave, waarmee de Vereniging Vrienden van de Plantage het 25-jarig bestaan van de Plantage Poëzieprijs heeft gevierd. Maar bijna is niet helemaal, de tijd schrijdt rustig voort en dus kunnen we met trots de inmiddels 27ste editie van deze gerenommeerde poëzieprijs aankondigen, met als thema dit jaar: Muziek.

Per indiener mogen niet meer dan 3 gedichten worden ingezonden, met een lengte van maximaal 40 regels (inclusief

titel en witregels). De gedichten zullen anoniem worden beoordeeld door een drietal juryleden, te weten Job Degeenaar, Cees van Ede en een jonge dichteres (die nog niet heeft toegezegd), en dienen uiterlijk 1 augustus verstuurd te zijn naar ppp@vriendenvandeplantage.nl.

De prijsuitreiking zal plaatsvinden op zaterdag 15 september om 15.00 uur in de Tangosalon aan de Plantage Muidergracht 155.

ZONDAG 13 MEI

Voorjaarsconcert sopraan Elisa Roep

Kapel van het Occohofje, Nieuwe Keizersgracht 94.

Aanvangstijd: 15:00 uur

Zondagmiddag 13 mei organiseren we een voorjaarsconcert met de sopraan **Elisa Roep**, begeleid door pianist **Kimball Huigens**. Het programma bestaat uit liederen op geëngageerde teksten van de Duitse schrijver, columnist en journalist tijdens het interbellum, **Kurt Tucholsky**. Musicoloog, componist en beeldend kunstenaar **Kees Arntzen**, zelf componist van een aantal van deze stukken, zal tussen de muziek door een toelichting geven op Tucholsky en zijn werk.

Plantagegedicht

Afscheid van mijn lichaam

*Waarom, mijn lichaam, was je mij zo weinig waard?
Waarom bleef ik zo koppig tronen in mijn hoofd
en woonde ik mezelf zo hevig uit?*

*O ja, ik hield van wijn, van zwaar doorrookte feesten,
lucide kaders en oneindig gulle lakens.
Zo leefde ik verlicht mijn tijd aan stukken.*

*Nu lig ik op een zaal, mijn hart, die logge spier,
verlaat me, laf als een gedicht laat het me staan
en voor het eind van deze avond zakt de dood
mijn longen in.*

*De zon was mij nooit opgevallen als hij niet
steeds onderging. Geen lucht, geen flonkering, geen hoop.
Waarom, mijn lichaam, heb ik nooit in je geloofd?*

Menno Wigman (1966 -2018)

25 Jaar 'Shonderwijs'

Shon Kranen, leraar groep 7 en Cultuurcoördinator van de Dr. E. Boekmanschool

Door Sophie Heyligers

Op woensdag 17 januari vierde Shon Kranen met oud-leerlingen, ouders en collega's het vijftienvijftigjarig jubileum van 'Shonderwijs' in café Eik en Linde. Een kwart eeuw geleden zat ik bij Shon in de klas. Ik sprak hem over zijn ervaringen met het lesgeven aan Plantagekinderen.

In plaats van zijn leerlingen bij hun voornaam aan te spreken, herinner ik me nog goed, sprak Shon ze aan door op zijn keyboard ieders persoonlijke melodie te spelen. Ook bedacht hij een nieuwe sport die inmiddels op weg is een wereldsport te worden, 'Geheimbal'. Gebaseerd op het boeddhisme bedacht hij grondwaarden voor zijn klas als basis om je goed te kunnen ontwikkelen en goed met elkaar om te kunnen gaan. Regelmatig hoort hij zijn leerlingen onderling verwijzen naar zijn zelfverzonnen 'goden', zoals 'Disci' (god van de Discipline) of 'Devo' (god van de Devotie).

Bij Shon in de klas staan muziek, creativiteit en eigenheid centraal.

Op de vraag waar zijn aandacht voor cultuur vandaan komt, antwoordt hij: 'Van jongs af aan vond ik improviseren en componeren vanzelfsprekende dingen. Door mijn muzische natuur, opleidingen en werk in de muziek, heb ik speciale antennes voor leerlingen met muzikaal talent. Door de praktijkervaring in de klas, merk je hoe muziek harmoniseert en hoe het bijdraagt aan de sfeer. Het is prachtig dat veel neurowetenschappers door onderzoek bevestigen wat veel

Shon: 'Ik heb me aanvankelijk vooral ontwikkeld door veel te experimenteren vanuit mijn eigen intuïtie, nieuwsgierig op zoek naar wat zich in de hoofden van leerlingen afspeelde.'

mensen al weten: muziek verbindt en activeert alle hersendelen.'

Wat vindt Shon eigenlijk van de Plantagebuurt? 'Vanaf het begin dat ik hier werkte, was ik gek op deze buurt. Zelfs toen de spanningen op school in een bepaalde periode hoog opliepen, zodat ik overwoog te vertrekken, heb ik toch besloten om te blijven, onder meer vanwege de prachtige platanen en de sfeer in de buurt.'

'De buurt is net als heel Amsterdam zeker veranderd. Maar voor mijn werk maakt het niets uit. Kinderen blijven kinderen met hun eigen interessante persoonlijkheden, angsten en talenten. En ouders blijven...' Een duidelijk verschil in het onderwijs tussen de jaren '90 en nu ziet Shon wel: 'Individueel talent mag vandaag de dag weer ontwikkeld worden. Vijftienvijftig jaar geleden was men bang voor uitblinkers – dat is nu gelukkig anders.'

De buurt speelt ook een belangrijke rol in Shons lessen. Als Cultuurcoördinator initieerde hij samenwerkingen met

Uitsnede van klassenfoto met daarop Shon en zijn groep 5/6 (circa 1996), links vooraan in streepjesjurk Sophie Heyligers

onder andere het Amsterdam Light Festival, de Hollandsche Schouwburg, het Verzetsmuseum, het Holocaustmuseum, de Hermitage en Stichting School Buurtwerk. Vorig jaar kregen zijn leerlingen de opdracht een werkstuk te schrijven over de

geschiedenis van hun eigen huis. 'Er kwamen verbluffende verhalen boven over de Tweede Wereldoorlog. Deze geschiedenis van de Plantagebuurt is zo belangrijk, dat mag nooit meer gebeuren en ik wil dat mijn leerlingen dat beseffen.'

OOK IN DE BUURT Namenmonument

Voor het Namenmonument is een plaats gekozen aan de Weesperstraat tegenover de studentenflat. Maar er blijft discussie over die locatie. Een groep buurtgenoten heeft een ontwerp gemaakt voor een namenmonument op een andere plek, namelijk onder het Mr. Visserplein in de loze ruimte die daar is ontstaan na het opheffen van de verkeerstunnel. *Van verkeersplein naar mensenplein* is het ontwerp gedoopt, zie onze website onder 'activiteiten van derden'.

Artist impression 'Van verkeersplein tot mensenplein'

Dit is de **30**^{ste}
column van
Joke van der Wey

OBSERVATIES UIT DE BUURT Boekenkastjes

Al geruime tijd staat er in de Plantage zo'n fijn democratisch kastje met ruil- en meeneemboeken. Twee boeken voor een euro of er zelf eentje terugzetten. De eerste openbare boekenkast stond meen ik op de Weesperzijde, maar nu zie je ze op veel meer plekken in de stad. De kast in de Henri Polaklaan is een flink zelfgetimmerd exemplaar. De zijwanden zijn bekleed met covers van oude kinderboeken. Een vrolijk gezicht! Het geheel wordt bekroond door een schuin dakje van groen golfplaat, met een kloek exemplaar van 'Amsterdam, die Grote Stad' (door Henri Polak!) bovenin als gevelsteen. Er staat voor elk wat wils. De boeken staan zelfs dubbel geparkeerd. Als je de onvermijdelijke 'Passievrucht' van Karel Glastra van Loon

wegduwt, vind je zomaar 'Zoete Tranen'. Bij nader inzien toch een beetje oubollig. Zal ik dan 'Captain Corelli's Mandoline' meenemen? Tot nu toe niet gelezen, uit ongetwijfeld misplaatst snobisme.

Vandaag is er speciaal voor juristen van alles te halen. 'Inleiding in het Nederlands Recht', zo te zien ongelezen. Vier dikke ingebonden delen van het juridisch studentenblad 'Ars Aequi'.

Maar ook het driedelige standaardwerk 'Inheemse Wilde Planten' en twee delen van de 'Grote Gezinsencyclopedie'. De neerslag of weerslag van een buurt waar binnenshuis óók boeken staan. En ook in de Plantage worden thrillers gelezen. 'Toen het lijk kwam bovendrijven' maakt nieuwsgierig.

Een passerende buurvrouw houdt het kastje goed in de gaten. Niet alleen omdat ze zelf van lezen houdt, maar ook omdat ze boeken zoekt voor het bibliotheekje dat ze heeft aangelegd voor vluchtelingen. Het kastje heeft een uitstekende omzet, weet ze. Een goeie terugzet ook, elke dag staan er nieuwe boeken, hoewel je ook hier winkeldochters hebt. Op dit moment staat er niet veel Engels of Frans, maar vaak wel. Het is wel de Plantage, daar kennen ze hun talen nog, zodat zelfs passerende toeristen er wat van hun gading kunnen vinden.

Sinds kort staat er ook een kleine boekenruilkast op de Laagte Kadijk. Van praktisch maar vrolijk oranje kunststof. Hoe meer boeken(kastjes) hoe meer vreugd! Van de twintig boeken die ik daar vorige week heb ingezet zijn er nog maar twee niet meegenomen. Waaronder 'Felix Krull' van Thomas Mann. Nou zeg, een prachtig boek! Haast u, zou ik zeggen. Het staat links onderaan.